

Границите на човешкото в безграничието на вечността

Диана Миронова

Конкретните исторически дати и имена бележат границите на човешкото в безграничната вечност на мирозданието. Паметта налага мяра за непреходност на значимото и значимите. Земни люде, творещи съдбовни за човечеството бъднини, се превръщат в символи на свята кауза. Обитаващи предела между земното и свръхестественото, те са призвани да принесат в дар на човечеството тайната на вечността. Безсмъртието на героите е не белег за избраничество, а урок за мнозинството в избора на по-съвършено битие.

Белязана от космически знаци и митически символи, вечността е безпристрастна към земното битие. В стремежа си към райско блаженство на земята, несъвършените сами налагат границите на низкото - жестокост и насилие или безволево покорство. Над тях се въздигат малцина, прозрели кода на безсмъртието. В пределите на вечността ги вписва словото на поета.

Сам превърнал се в митичен образ, Ботев дарява човечеството с дешифрирания код на преодолените граници -

Тоз ,който падне в бой за свобода,
той не умира : него жалеят
земя и небо , звяр и природа,
и певци песни за него пеят...

Лаконизмът на словото твори новата норма за безсмъртие, наложена от сърцето-най-прекия посредник между низше и висше пространство. Тезата на сърцето за безсмъртието е аргументирана от жалбата и песента. Смъртта жертвоприношение в името на общочовешки идеал е път към безсмъртието. Звярът носи в себе си земен и митологичен знак. Баладичното пространство го освобождава от хищническата природа и го превръща в символ на жалост и грижа.

Небесното , опознало родствена близост с величието на човешкия дух, също е обжегнато от подобна жалост по героя, не принадлежащ към надвременното поради отдаденост на неосъществена земна мисия. Контекстов синоним на "небо" и същевременно с обогатен смисъл е зададен образът на природата. Битуваща самостоятелно като висш съзидателен порядък, тя не противостои на "зверската" рушителност, а се единее с нея по силата на всемирната скръб по юнака. В ролята си на медиатор между земно и небесно, единствено Песента надмогва скръбта. Ако малцина са достойните за обезсмъртяване, то обезсмъртяващото ги множество е посветено на следовничеството. Превъплътен в символ на себежертващите се, Ботевият герой е родствен на Един син - божи и човечески. Неговото обезсмъртяване е както възжелано от Вселенския разум по силата на скръбта, така и възвестено от човешкия гений по силата на Словото. За възвисяване на Единия е необходима всеобщност на повярвалите в него. Ако символната обобщителност приобщава Него към света на надвременното, то

конкретното име, изведено в заглавието, бележи границата на историческата достоверност и митологичното.

Заглавното задаване на конкретен исторически образ кореспондира с единия пласт в одичното слово. Историческият пласт, свързан с имената на физиономични за българското революционно-четническо движение – Хаджи Димитър и Караджата, налага границите на нацията в безграничието на вечните послания. Понятието за родови космос се обогатява по силата на фолклорната стилистика, наложена като образност и звучене. Архаичните лексеми като “кърви”, “небо”, инверсираната реч, повторенията, многообразието на гласове в лирическият свят сближават творбата с народното пеене. Езическа символика характеризира мирогледно българския човек, изповядващ интуитивна връзка с природното.

От позицията на историческото параметрите на родовото са белязани не само в героичен план. Националното е зададено и в снизяващ ред с родоуъмъртвяващата категория на робството. Акцентът на смъртта, контекстов синоним на несвободния свят, е положен чрез номинативната верига: “жътварка пее”, “Жътва е сега”, “пейте робини”, “таз робска земя”, “ще да загине”. Спрямо кода на митологичните символи с “жътва”, “жътварка” “се бележи отнемашката функция на съдбата. Смъртта е зададена не толкова като надбитийна воля за отнемане на живот. Далече от смисъла на овъзмездителна мяра е видян образът на унищожителното. Той е пресъздаден осезателно като следствие от човешка злост. Раната и изтичащата кръв са реалните белези на умъртвяването. Пушката и сабята допълват картината на баталната сцена. Образът на умирация е вписан в трагиката на траурния земен миг. Изтичащата кръв е знак на скончаемото земно време, клонящо към последната битийна граница – смъртта. Същевременно неумирането е приоритет на духа, възпротивил се срещу земното случване. По-скоро на разгневено езическо божество е оприличен юнакът, отколкото на смирен пред ориста страдалец. Не с молитва за опрощение, а чрез проклятие е изречен досегът с Абсолюта. Ритуален е гневът, вписан в разрушителния ред на трагичното. Проклятието като негов знак бележи предизвикателството на човешкото към Универсума. Преодоляването на границата: земно-вселенско, е осъществено чрез Словото-знак за непримиримостта на смъртния към смъртта. Показател за свръхзначимостта на случващото е нарушеният порядък в космогоничен план. Досегът на човешкото с безграничието спира хода на извечното време – “слънцето спряно сърдито пече”. Гневът сродява езическият символ на висше божество с юнака-символ на земно всевластие. Несломимостта на духа противостои на безпомощността на тленното и налага нови граници за човешкото в безграничната вечност. Достояние на силния дух е неумирането-знак за недовършена мисия. Битуването на границата на земно и небесно е мотивирано от неспокойната съвест на “юнак в младост и в сила мъжка”. Противостои на справедливия ред отнемането на живот при дарен негов Висш смисъл. Гласът на юнака лаконично налага нов порядък. Словото преминава от проклятие в грижа, за да изрече последната категорична воля. Магическата дума на гнева отменя несправедливия космически ред, допускащ безплодната жертвеност. Категоричната воля разкрива достойнството на юнака, проявено чрез избора: “аз искам, сестро, тук да загина.” Изборът на време и място на смърт е привилегия на силните

духом. Героизмът ги въдворява в правото да очертаят границите на битието си. Балканът е високото родово пространство- единственият достоен дом за юнашкото тяло. Душата на юнака се приобщава към Универсалния свят на непреходното. Тя не се взима по свише предписание ,а се отдава срещу желана от юнака морална цена- безсмъртието на идеала. Облогът с надбитийното:”Каж ми,пък ми вземи душата”,наподобява сделката между Фауст и Мефистофел. За разлика от ренесансовия човек възрожденският българин не приема ничии условия,а сам налага волята си. Не лукавството на надбитийното,а юначеството на човека определя условията на свръхестествената замята. Изкусителните същества са изкусени от волята на юнака. Словото им-песента- овещества възможността за среща между надбитийното и земното в границите на Идеала. Свободата е белег на онова гранично пространство,което пречиства земното от греховността,изчерпява страдалчеството,обрича човешкия дух на вечност чрез възжелаването,борбата и отстояването и. Безсмъртието на юначеството е дар за потомците-за да бранят границите на Идеала в безграничието на вечността. Юнакът принадлежи на този граничен свят,с тяло отдадено на страдалчеството-“очи тъмнеят,глава се люшка”, и с душа ,устремена към на непреходното.

Непринадлежността на героичния дух към земното е белязана и чрез вписването му в Универсалния дом на свръх човешкото . Митологичните образи на звяра и орела са побратимени с юнака

В художествения свят на творбата юнак и брат са контекстови синоними. По ренесансов път героичното е изведено от митологията ,за да се съчетае с идейните потреби на времето. Юначеството е висшият род,към който принадлежат хора,зверове, митологически същества-братя и сестри във всеобщото семейство на свободните духове. Силата е знакът за родство във висшето пространство.

Преосмислена в художествения свят е идеологемната възрожденска мяра за звяра-образ на врага..Образът на вълка е лишен от едностранчивото възприемане под знака на кръвожадността. По-скоро изцелителен ритуал,отколкото унищожителност е заложен в сцената:”и вълк му кротко раната ближе”. Акцентното анафорично извеждане на съединителната връзка откроява сплотеността в юнашкото семейство,обитаващо граничното пространство-Балкана. Вечерта е героическото време в хронотопа на граничното битие. Неопределеността я извежда като образ на вечното време.

Метафоричният образ на песента откроява гласът на юначеството,сродил обитателите на героичния Дом. Природната картина се откъсва от пейзажната си функция чрез героическото преименуване. Гората е контекстов синоним на Балкана, гласът и от шум се превръща в песен. Този глас възвестява висшето Добро-свободата. Под знака на Доброто е изведен и образът на самодивите,лишени от изкусителното лукавство на митологичното си битие. Чрез поредица от епитети се градира представата за съвършения женски образ на надбитийното -“чудни, прекрасни”,”мила ,засмяна”. Душепогубващата функция на примамващата красота е замена в възкресителната сила на сестринската грижа. Песента е висшето слово на свободата,което инициира към света на надбитийното:”и с песни хвъркнат те в небесата”. Бялата премяна е знак за ритуалното обличане в невинността и ангелската доброта. Грижата за юнака в действителен план откроява съвършения им образ ,изведен в естетическата сфера на прекрасното.

В света на свръхестествено е намесена чудата сила на земното чрез три ключови образа-билки,вода студена,любов.Спасителният акт на изцеляването съчетава земно и свръхестествено.Магическото фолклорно число три е внушена и чрез механизма на изреждането на самодивите-“една..друга ...трета”. Чудесното е разкрито като приоритет на високото гранично пространство, което е представено като изконен български свят.От народния фолклор, а не по евангелски път е изведен ритуалът на възкресението.Плесването с ръце е знакът за осъществяване на чудото.

Търсенето е знак за неспокойството на духа дори в селенията на отвъдната реалност.Небесата не са библейски тълкувани в смисъла на свършен и спокоен отвъден свят.Те са Пътят на борбения дух към осъществяване на идеала .Утрото не е образ на осъществената цел.Пътят е лишен от познатото възрожденско тълкувание като отстояние между робската нощ и зората на свободата.По-скоро “съмването” е знак за неосъществената мисия,за нужната жертвеност в името на идеала,за безконечния процес на отстояване на висшия смисъл-свободата,който е неосъществим в омарата на покоя.Обстоятелственото пояснение”вече” открояват липсата на време за блаженство.Звукова игра сближава образите на чудесното и реалното,като същевременно подчертава и огледалното им противостояене-“Настане вечер..”-“Но съмна вече..”Денят откроява с реалистична яснота трагикогероичната цена на Идеала.

Красотата на иреалното не отменя дълга на жертващия се.В реда на трагичното огънят е знак на унищожението,подчертан чрез повторение на глагола”пече”.Вечният порядък на безпощадното време е отмерен под знака на огъня-“пече ли-пече.”Контекстово в в безграничността натози огън се вписват границите човешкото деяние –“бой за свобода”.Поваленият юнак обаче се е отърсил от белега на мълвата и мегданното думане-“Жив е той жив е”.Животът за него е не обстоятелство в порядъка на съдбовните предписания и житейските случвания.Приел единение с Универсалния род на юначеството,той живее по собствена воля,приел подкрепата на природната сила .Не единичество,а братска подкрепа осмисля жертвения миг. Смъртта също битува в границите на юнашката воля-до възкресението на Идеала.Знак за това възкресение ще е промененото гласене на земното – от “тез тъжни песни”на робините в радостните песни на висшите същества,който”летят и пеят”.Преображенията на юнашкия глас:стон-проклятие –песен, сочат верния код на Новото битие,което се постига с борба и се защитава с обич.

Кръговата композиция на творбата не предлага огледално съответствие на начална и крайна строфа.Близкото звучене крие разликостта на героическия човешки опит в безграничието на вечността.Този опит бележи границите на човешкото в света на осъществените Висши смисли.